

นักษัตริ (ดูภาพที่ 4.34) “แสดงให้เห็นว่า เดิมเป็นศูนย์อำนาจและศูนย์กลางวัฒนธรรมทางศาสนา ภาคใต้สืบเนื่องกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 7 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18”³³ เมืองตามพรลิงค์ ปกครองทั้งแหลมมลายูในรูปของเมือง 12 นักษัตริ โดยมีเมืองขึ้น 12 เมือง แต่ละเมืองก็ให้ถือตรา ประจำเมืองเป็นรูปสัตว์ ในผู้จัดแสดงจึงมีตราประจำเมืองบริวาร 12 เมือง บอกชื่อเมืองและ ตำแหน่งที่ตั้งบนแผนที่จำลอง นอกจากนี้ยังจัดแสดงภาพเครื่องสักการะพระบรมธาตุเจดีย์

ภาพที่ 4.34

ผู้จัดแสดงอาณาจักรตามพรลิงค์

ไชยา-สุราษฎร์ธานี ศูนย์กลางวัฒนธรรมรอบอ่าวบ้านดอน หรือเรียกศรีวิชัย แสดงให้เห็นว่าเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมภาคใต้บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็น ศูนย์กลางศาสนา ศิลปกรรม อันเนื่องจากศาสนาทั้งพุทธและฮินดูที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 พบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่าช่วงนี้มีชุมชนและแหล่งโบราณคดีกระจายอยู่รอบ อ่าวบ้านดอน ได้แก่ ในเขตอำเภอไชยา ท่าชนะ พุนพิน กาญจนดิษฐ์ เวียงสระ ศิริรัฐนิคม โดยเฉพาะที่ไชยาเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนา มีพระบรมธาตุไชยาและปะติมากรรม อันเป็นรูปแบบ เฉพาะกลุ่มที่งดงาม ทั้งยังสะท้อนความสัมพันธ์กับศิลปชวาในยุคเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า วัฒนธรรม ศรีวิชัย มีเมืองโบราณซึ่งปรากฏในเอกสารชาวต่างประเทศ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์สันนิษฐาน กันว่าน่าจะอยู่ในบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน เช่น ครหิ (การาสี) พันพานหรือพันพัน ชวาหรือชวกะ

³³ สัมภาษณ์ เขมิกา หวังสุข, นักวิชาการศึกษา, 9 ธันวาคม 2548.

หรือ ซาบา จัดแสดงรูปจำลองพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สำหรับติดกันทมหาชาติ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระพิมพ์พระศรีศากยมุณี ผ้าพระบฏ พระพิมพ์

สทิงปุระ - พัทลุงวัฒนธรรมรอบศูนย์กลางทะเลสาบสงขลา (ดูภาพที่ 4.35) เป็นแหล่งวัฒนธรรมบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา ส่วนที่อยู่ฝั่งตะวันออกของรอบทะเลมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองสทิงพระโบราณ และบริเวณวัดพะโคะ ทิศใต้ตลอดถึงบ้านชิงโค บ้านวัดควนขนุน คลองปะโอ และสทิงหม้อ ทิศเหนือตลอดถึงบ้านเจ็ดย่าง เจิงแส พังยาง และระโนด ส่วนฝั่งตะวันตกของทะเลสาบมีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณวัดเขียนบางแก้ว วัดสทิงใหญ่ วัดสทิงน้อย ตลอดถึงเขาชัยสนและบริเวณเขาเมืองในจังหวัดพัทลุงปัจจุบัน จัดแสดงภาพเจดีย์พระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชประดิษฐฐาน หรือวัดพะโคะ พระพุทธรูปสำริด ปางประทานอภัย ศิลปะสมัยอยุธยา พระพุทธรูปจำหลักไม้ปางประทานอภัย ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ เศียรพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น ใบเสมาจำหลักหินแดง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย พระพุทธรูปหินแดง ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น

ภาพที่ 4.35

ผู้จัดแสดงอาณาจักรสทิงปุระ-พัทลุง

ปัตตานี - ยะลา ศูนย์กลางวัฒนธรรมภาคใต้ตอนล่าง มีแหล่งโบราณคดีและชุมชนโบราณ เช่น บริเวณถ้ำคูหาภิมุข และถ้ำศิลป์ในเขต จ.ยะลา แหล่งบ้านปาละแวง และบ้านพงควา ชุมชนโบราณยะรัง อ.ยะรัง แหล่งบ้านดี อ.เมือง และบ้านป่าศรี อ.ยะหริ่ง ในเขต

จ.ปัตตานี จากหลักฐานที่พบต่อเนื่องเห็นได้ว่า บริเวณนี้น่าจะเป็นดินแดนที่เคยเรียกว่าลังกาสุกะ หรือที่ปรากฏในจดหมายเหตุของชาวจีนว่า “ลัง-กา-สิว, ลิง-ยา-ชู-เจีย” บริเวณนี้เป็นศูนย์กลาง วัฒนธรรมอันเนื่องด้วยศาสนาพุทธ และฮินดู สืบเนื่องมาหลายศตวรรษ พบหลักฐานในแหล่ง ต่าง ๆ และมีจัดแสดงบางชิ้น เช่น สถูปิเกะ ลายปั้นดินเผา ศิลปแบบทวารวดี ชิ้นส่วนสถูป ดินเผา ศิลปแบบคุปตะ พระพิมพ์ดินดิบ พระพุทธรูปสำริด ปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ

4.3.1.2 ห้องลูกบิดและเครื่องประดับ จัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับลูกบิดโบราณที่พบใน ภาคใต้ ประกอบด้วยวัตถุที่ใช้ทำลูกบิด กรรมวิธีและเทคนิคการผลิต ลักษณะรูปแบบ และ ตัวอย่างลูกบิดที่พบจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัด นครศรีธรรมราช จังหวัดพังงา จังหวัดระนอง และจังหวัดกระบี่ (ดูภาพที่ 4.36) นอกจากนี้ยัง จัดแสดงเครื่องประดับที่ใช้กันในภาคใต้ เช่น ตุ่มหู ปิ่น กระดุม กำไล เข็มขัด ตะปั้ง เป็นต้น

ผู้จัดแสดงวัตถุที่ใช้ทำลูกบิด เพื่อให้เห็นวัตถุดิบที่นำมาใช้ซึ่งมีในท้องถิ่น ประกอบด้วยเปลือกหอย กระดุกสัตว์ อำพัน หิน แร่ประกอบหิน แก้ว ดินปั้น ดินเผา โลหะ หลอม เช่น ทอง ตะกั่ว เหล็ก และผู้แสดงการทำแก้วสีที่ใช้พวก Metallic oxide หยดลงผสม เพื่อให้ได้สีต่าง ๆ แสดงว่ามีความเข้าใจและรู้วิธีการผสมสีตั้งแต่ยุคนั้นแล้ว ซึ่งวิธีการนี้รู้จักก่อนที่ อุตสาหกรรมแก้วเจริญก้าวหน้า

นอกจากนั้นยังบอกข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลูกบิดโบราณที่พบในภาคใต้ มีลูกบิด สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมสมัยพุทธศตวรรษที่ 10 - 18 รวมอยู่ด้วย แหล่งที่พบมี หลักฐานว่าเป็นแหล่งผลิตด้วย เช่น พบวัตถุที่เตรียมเพื่อทำ พบเครื่องมือที่ใช้ทำ พบลูกบิดที่ทำ ค้างและทำเสีย รวมทั้งก้อนเศษชิ้นแก้วหลอมที่ตกตะกอนถมทับกันอยู่ ซึ่งจัดแสดงด้วยแผนที่และ ตัวอย่างลูกบิดจากแหล่งที่พบลูกบิดในภาคใต้ 8 แหล่ง คือ แหล่งควนลูกบิด แหล่งเขาสามแก้ว แหล่งเหมืองทอง แหล่งภูเขาทอง แหล่งบ้านพุมเรียง แหล่งบ้านท่าม่วง แหล่งเขาศรีวิชัย แหล่ง คลองรามศวร์

วัฒนธรรมการทำและใช้ลูกบิดในภาคใต้สะท้อนให้เห็นการติดต่อทางวัฒนธรรมกับ ตะวันออกและตะวันตก โดยเฉพาะกับอินเดียตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ภาคใต้มีการรับมาทั้ง วัตถุดิบและเทคนิควิธี

ผู้จัดแสดงเครื่องประดับ บางชิ้นอาจบ่งชี้ฐานะของผู้ใช้ได้ ตัวอย่างเช่น สร้อยเงิน ลายลูกตะกร้อ ปิ่นเงิน ปิ่นเงินประดับพลอย ที่เสียบมวยผม แหวนเงินประดับพลอย กระดุม ทอง ตุ่มหูทอง เข็มกลัดทอง แหวนทอง สร้อยคอเงินถักปลายสองข้างเป็นรูปหัวมังกรคาบแก้ว หัวเข็มขัดทองเหลือง ทองเหลืองชุบเงิน เข็มขัดเงินถักฝีมือช่างนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 4.36
ตู้จัดแสดงแหล่งลูกบิด

ภาพที่ 4.37
ตู้จัดแสดงตัวอย่างรูปแบบลูกบิดโบราณ

ตู้จัดแสดงตัวอย่างรูปแบบลูกบิดโบราณที่พบในภาคใต้ (ดูภาพที่ 4.37) เพื่อให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบ และความนิยมในสมัยก่อน ลูกบิดบางประเภท “รับเอาแนวคิดใน

การสร้างงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ ลัทธิทางศาสนา แล้วนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับแนวความคิดและเทคโนโลยีของชุมชนพื้นเมืองเดิม”³⁴

4.3.1.3 ห้องมิดและศาสตราวุธ จัดแสดงมิดและศาสตราวุธที่ใช้กันในภาคใต้ เพื่อให้เห็นความหลากหลายของลักษณะ รูปแบบ เทคนิควิธีทำ คติความเชื่อและวัฒนธรรมการใช้สอย ได้แก่ การประกอบอาชีพ การรักษาโรค การใช้อาวุธ เป็นแสดงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะปรากฏในวัฒนธรรมการใช้กรีข นอกจากนี้ยังจัดแสดงอาวุธพกพาประจำตัว ซึ่งได้มีมิดแบบต่าง ๆ เช่น มิดชายธง มิดหางไก่ มิดครก มิดเสื่อซอณเด็บ ผู้จัดแสดงใบหอก ชิ้นส่วนของหอก ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็ก เพื่อต้องการให้เห็นว่าเหล็กมีการใช้งานมานานแล้ว และยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่อาจจะเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง หรือบางอย่างก็ยังคงรูปเดิม

ภาพที่ 4.38

ผู้จัดแสดงขวานหิน

ผู้จัดแสดงขวานหิน (ดูภาพที่ 4.38) เป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับขวานหินที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือหากิน มีการผลิตและใช้กันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในเขตภาคใต้ขวานหินกะเทาะสมัยกลาง มีอายุประมาณ 10,000 - 5,000 ปี พบขวานหินขัดหรือขวานฟ้า แพรวหลายทั้งปริมาณและรูปแบบ ซึ่งมีภาพแสดงรูปแบบต่าง ๆ ขวานหินขัดขนาดเล็กความยาวประมาณ

³⁴ อมรา ศรีสุชาติ, “ลูกบิดโบราณภาคใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ 14 (2542) : 7000.

5-6 เซนติเมตร มีประมาณ 10 รูปแบบ ขนาดกลางยาวประมาณ 5-13 เซนติเมตร มีประมาณ 41 รูปแบบ และขนาดใหญ่ยาวประมาณ 15-30 เซนติเมตร มีประมาณ 10 รูปแบบ และ ขวานหินยาวที่เรียกกันว่าหินระนาด (Lithophone) มีประมาณ 11 รูปแบบ ตัวอย่างวัตถุที่จัด แสดงเป็นขวานหินขัดขนาดยาว ขวานหินขัดขนาดใหญ่ ขวานหินที่ยังทำไม่เสร็จ ขวานหินขัด ยาวมีป่าและสันขอบแบ่งคม ขวานหินขัดด้ามเขากวางหลุด นอกจากนั้นยังมีภาควิธีเข้าด้าม ขวานหินขัด

มีดและศาสตราวุธของชาวใต้ (ดูภาพที่ 4.39) ล้วนมีขึ้นเพื่อการดำรงชีพ พิทักษ์ ทรัพย์สิน ชีวิต และอำนาจ ในตู้จัดแสดงขนาดใหญ่จึงรวมสิ่งต่าง ๆ ที่มีใช้เพื่อให้เห็นชนิดและ รูปแบบการใช้งาน ประกอบด้วย ลูกดอก อาวุธซาไก ธนูคัน หน้าไม้ มีดปาดตาล แกะเก็บข้าว กูรดเกี่ยวข้าว เส้า ฉมวก มีดคลกหรือมีดอ้ายคลก กริชขนาดา มีดตอก กอแระคว้านหมาก มีด เจียนหมาก พร้าไธ พร้าพราย สนับมือ มีดชายธง มีดบาเดะ มีดเดือยไก่หรือมีดหางไซ ขวาน ใหญ่ ปืนยาว ดาบปลายปืน หอก ส่วนกริชทองแดง ขวานทองเหลือง หอกสำริดจะมีไว้ด้วย ความเชื่อเรื่องโชคลาง

ศาสตราวุธบางประเภทมีคติความเชื่อการใช้พิเศษออกไป “พระขรรค์เป็นศาสตราวุธ เฉพาะของเทพ เช่น พระอิศวรหรือพระมหากษัตริย์ เป็นสมมุติเทพและเชื่อพระองค์ หรือผู้มี บุญฤทธิ์เท่านั้น”³⁵ จัดแสดงพระขรรค์โดยมีภาพโนราทำพิธีใช้พระขรรค์ตัดเสนประกอบ นอกจากนั้นยังมีกริชและมีดหมอที่ชาวภาคใต้เชื่อว่าเป็นศาสตราวุธที่พิเศษ

บทบาทหลักของศาสตราวุธกลุ่มนี้ คือการใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ การกระทำใน ลักษณะดังกล่าวเพื่ออ้างอิงเอาฤทธานุภาพและอาถรรพณ์ของศาสตราวุธซึ่งผ่านกระบวนการผลิตที่ ศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ในบางพิธีกรรมเป็นเครื่องมือในการลงมือกระทำเอง เช่น พิธีกรรมตัดเหมุย หรือบาง พิธีกรรมเป็นเพียงสิ่งที่หมอบวางไว้ที่หัวหมอนในลักษณะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่สยบเสียด ัญญไรที่จะมาแผ้วพานพิธีกรรม การใช้ศาสตราวุธชนิดใดขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมและตัวผู้ใช้ ซึ่ง ผูกโยงกับความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน³⁶

³⁵ สัมภาษณ์ สถาพร ศรีสังข์, นักวิชาการศึกษา 6, 13 พฤษภาคม 2546.

³⁶ สัมภาษณ์ บุญเลิศ จันทระ, นักวิจัย, 20 มีนาคม 2549.

ภาพที่ 4.39

ผู้จัดแสดงมีดและศาสตราวุธของชาวใต้

ภาพที่ 4.40

กรรไกรในชุดเครื่องเขียนที่พระราชทานให้แก่พระที่มีสมณศักดิ์

กรรไกรหนีบหมาก (ดูภาพที่ 4.40) “เป็นกรรไกรในชุดเครื่องเขียนที่พระราชทานให้แก่พระที่มีสมณศักดิ์ เพื่อให้เห็นว่าการกินหมากเป็นที่นิยมในทุกระดับชั้น โดยกรรไกรหนีบหมากจะเป็นตัวแสดงข้อมูลการใช้ในชนชั้นสูง”³⁷

³⁷ สัมภาษณ์ สถาพร ศรีสัจจัง, นักวิชาการศึกษา 6, 13 มกราคม 2547.

มีดและอาวุธที่มีลักษณะเด่นพิเศษ มีดตอกใหญ่หรือมีดตอกเพชร มีดเคียวหางไก่ มีดเคียวหรือมีดลูกหมาก พร้าจะโหนง คลงหรืออ้ายคล็อก หอกพะตงด้ามสั้น หอกใบขาวด้ามสั้น พร้าเมืองตรัง ลูกขวานปियามาณี มีดลาดิง มีดแต่งหรืออ้ายแต่ง มีดบาแคะและมีดเสื่อซอณเล็บ มีดปลายเซียงหรือมีดชายธง

ส่วนแสดงภาพส่วนประกอบของกริช (ดูภาพที่ 4.41) มีภาพส่วนต่าง ๆ ของใบกริช องค์ประกอบของตากริช เพื่อให้รู้จักชื่อส่วนต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีพื้นที่แสดงขั้นตอนการทำกริช จำลองเตาสำหรับตีกริช และแสดงตัวอย่างแต่ละขั้นตอน

แผนที่แสดงเขตวัฒนธรรมการใช้กริชเพื่อข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกริช โดยบอกถึงความนิยมกริชเป็นอาวุธ ใช้อย่างแพร่หลายในภาคใต้ต่อเนื่องกันมานานร่วม 7 ศตวรรษ กริชมีต้นกำเนิดที่อินโดนีเซีย ในยุคของฮินดูชวา (Javanese) พัฒนาการของรูปแบบวัฒนธรรมการใช้ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกริชของกลุ่มชนเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน จากการสำรวจขั้นต้นพบว่า ปัจจุบันกริชเหลืออยู่ในภาคใต้ประมาณกว่า 10,000 เล่ม เป็นกริชที่มีคุณค่าพิเศษประมาณ 3,000 เล่ม มีทั้งกริชแบบชวา สุมาตรา บาหลีและแบบผสมผสาน พบมากที่สุด คือ กริชตระกูลช่างปัตตานี และกริชตระกูลช่างสงขลา

ภาพที่ 4.41

ผู้จัดแสดงส่วนประกอบของกริช

ภาพที่ 4.42

ผู้จัดแสดงรูปแบบของกริชสกุลช่างต่าง ๆ

ผู้จัดแสดงรูปแบบของกริชสกุลช่างต่าง ๆ (ดูภาพที่ 4.42) เพื่อให้เห็นความหลากหลายของกริช มีกริชสกุลช่างชวา กริชสกุลช่างบาหลี่ กริชสกุลช่างบูกิส กริชสกุลช่างสุมาตรา หรือกริชอาเนาะแล กริชสกุลช่างตรังกานู กริชสกุลช่างปัตตานี หรือกริชห้วนกบังกะ (ตัวผู้) กริชสกุลช่างเมืองสงขลา หรือกริชห้วนกฟังกะ (ตัวเมีย)

ภาพที่ 4.43

ผู้จัดแสดงกริชชิ้นเอก

ผู้จัดแสดงคติความเชื่อที่มีอยู่ในกริชภาคใต้ เช่น กริชมัทธานิต กริชห้วนกฟังกะ กริชอาเนาะแล กริชนาฆอ (นาค) กริชแดแบ๊ะ ตัวอย่างลายกริช และชื่อลายในใบกริช นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างกริชเพื่ออธิบายวิวัฒนาการของด้ามกริช

ผู้จัดแสดงกริชชิ้นเอก (ดูภาพที่ 4.43) เป็นการจัดแสดงกริชที่มีความงามเป็นพิเศษ มีกริชยาวสุมาตรา กริชชวา กริชหัวลูกไก่ของตรังกานู กริชใบปรีอสองพี่น้องด้ามหัวลูกไก่ กริชใบปรีอด้ามหัวลูกไก่ กริชใบปรีอด้ามหัวจิ้งเหลนของบูกิส กริชห้วนกฟังกะ กริชห้วนกฟังกะเมืองสงขลา

4.3.1.4 ห้องอาชีพหลักของชาวใต้ ผนังส่วนแรกจัดแสดงเหล่าหรือดิ่ง (กระดิ่ง) ใช้แขวนคอสัตว์เพื่อเป็นสัญญาณขณะที่สัตว์เคลื่อนไหว จัดแสดงเพื่อให้ทราบว่าใช้งานลักษณะใด โดยเฉพาะตอนสัตว์เดิน เจ้าของจะได้รู้ตำแหน่งที่อยู่ของสัตว์นั้น จำเป็นอย่างมากสำหรับสัตว์เลี้ยงขนาดใหญ่ที่เที่ยวไกลและต้องปล่อยให้กินหญ้าในพงป่า เหล่าแต่ละลูกจะมีเสียงต่างกัน เจ้าของสัตว์จะจำเสียงได้แม่นยำจำแนกได้ว่าเสียงนั้นเป็นเหล่าของสัตว์ตัวไหน

ผู้จัดแสดงเครื่องฟัดข้าว (ดูภาพที่ 4.44) ครกยี่ ครกตำข้าว ครกสีข้าว ครกถีบ ครกบด วางบริเวณเชิงเขาและเครื่องมือที่ใช้ในการทำนา ผนังหลังเป็นภาพเขียนแสดงการไถนา

ภาพที่ 4.44

ผู้จัดแสดงอุปกรณ์เกี่ยวกับการทำนา

ผู้จัดแสดงเครื่องมือในเหมืองแร่ (ดูภาพที่ 4.45) แสดงให้เห็นการทำเหมืองโดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ทำเหมืองตั้งบนเรือหรือทุ่น และขุดแร่บนดินทรายด้วยเครื่องตัก เครื่องขุด

หรือเครื่องสูบล และนำแร่ปนดินทรายไปเข้ารางกู่แร่หรืออุปกรณ์แต่งแร่อย่างอื่น มีภาพรัชกาลที่ 7 เสด็จทอดพระเนตรเหมืองนาดี๊ก เครื่องเจาะระเบิดเหมืองหาบ ภาพเรือขุดลำแรกของประเทศไทย

ภาพที่ 4.45

ตู้จัดแสดงเหมืองแร่และเครื่องมือที่ใช้ในเหมืองแร่

ภาพที่ 4.46

แบบจำลองเรือขุดแร่ (dredger)

แบบจำลองเรือขุดแร่ (dredger) (ดูภาพที่ 4.46) “บั้งก็สำหรับตักแร่สามารถเคลื่อนไหวได้ โดยมีปุ่มกดให้สั่งงาน เครื่องจะทำงานอัตโนมัติ”³⁸ และมีบั้งที่ตักแร่จริงแสดงเพื่อจะได้เปรียบเทียบขนาดของเรือลำจริง นอกจากนั้นยังมีแท่นแสดงแร่ (minerals) ชนิดต่าง ๆ เช่นแร่ดินขาว (kaolin) แร่ทองแดง (azurite) แร่ใยหิน (asbestos)

ส่วนอาชีพปาล์มน้ำมัน มีภาพวาดของนายเจียร วานิช ผู้บุกเบิกธุรกิจปาล์มน้ำมัน และก่อตั้งบริษัทไทยอุตสาหกรรมน้ำมันปาล์มและสวนปาล์มจำกัด ภาพถ่ายปาล์มน้ำมัน ปาล์มน้ำมันปลูกกันมากในจังหวัดกระบี่ สุราษฎร์ธานี ชุมพร ตรังและสตูล ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากน้ำมันปาล์ม เช่น ทำเนยเทียม ผงซักฟอก น้ำมันหล่อลื่น การผลิตกรดไขมัน ผสมเป็นน้ำยาขัดรองเท้า ปรุงอาหาร ทำเชื้อเพลิง ในส่วนนี้ไม่มีวัตถุจัดแสดง แต่ติดตั้งภาพกับผนังคอนกรีต

ผู้จัดแสดงยางพาราพืชเศรษฐกิจของภาคใต้ มีพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) เป็นผู้นำยางพารามาปลูกที่จังหวัดตรังเป็นต้นแรกของภาคใต้เมื่อ พ.ศ. 2448 ภาคใต้มีพื้นที่ปลูกยางพารามาก จังหวัดที่ปลูกยางพารามากที่สุด คือ จังหวัดสงขลา รองลงมา คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดตรัง อุตสาหกรรมอันเนื่องด้วยยางพารา คือ อุตสาหกรรมยางแผ่น ยางรมควันและยางแท่ง น้ำยางข้นและถุงมือยาง การแปรรูปไม้ยางพาราและเครื่องประดับตกแต่งบ้านไม้ยางพารา ผลิตภัณฑ์จากยางพารา (rubber product) หุ่นจำลองการกรีดยาง (Tapping) เพื่อให้เห็นการกรีดยางและอุปกรณ์ที่ใช้งาน

4.3.1.5 ห้องเครื่องมือจับสัตว์ ส่วนแรกจะเป็นการแสดงเครื่องมือกักขังสัตว์ ภายในผู้จัดแสดงมีเครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงอยู่หลายชิ้น หลายรูปแบบ จัดวางเต็มพื้นที่ ฉากหลังเป็นสื่อกระจัดและไม้ไผ่ที่จำลองมาจากการตักเพื่อตักเส้นทางสัญจรของสัตว์ พื้นผู้จัดด้วยกรวดทรายและเปลือกหอย

อีกสองตู้ถัดมานั้นเป็นการจัดแสดงเครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำ เป็นสัตว์ที่อาศัยในน้ำ ตื้น และเป็นประมงน้ำจืดถึงน้ำกร่อย อาทิ ไม้แทงไหล (ปลาไหล) นาง หมวก หลุด สวิง สุ่ม ฉากหลังของผู้จัดแสดงมีภาพวาดแสดงการใช้งานของเครื่องมือแต่ละชิ้น เช่น การใช้ส้อมตักปลา บริเวณริมคันนา ภาพแสดงการใช้ไซนอน ภาพร้านวังที่ใช้ตักปลาน้ำจืด การสูมวงที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมการสูมปลาเป็นวง

³⁸ สัมภาษณ์ อุดม ชื่นสุวรรณ, นายช่างอิเล็กทรอนิกส์ 4, 20 สิงหาคม 2547.

ภาพที่ 4.47
ห้องป่าจำลอง

กลางห้องเป็นห้องป่าจำลองขนาดใหญ่ (ดูภาพที่ 4.47) สูงราว 1.50 เมตร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้งานและรูปแบบ สามารถเดินชมได้โดยรอบ เป็นการสร้างจุดสนใจและเป็นจุดเด่นของห้อง “ผนังด้านที่เปิดโล่งจะเป็นกระจกมองเห็นทิวทัศน์ของทะเลสาบสงขลาและการใช้งานจริงของเครื่องมือจับสัตว์น้ำเป็นการเชื่อมโยงที่น่าสนใจ ได้บันไดกันด้วยไม้ไผ่วางไขเป็นระยะ เพื่อให้พื้นที่ว่างร่วมจัดแสดงวัตถุตามสภาพการใช้งานจริง”³⁹

4.3.1.6 ห้องเครื่องปั้นดินเผา นำเสนอเรื่องราวของเครื่องปั้นดินเผาในอดีตเป็นหลัก ตู้แสดงแรกมีเวดินเผาที่แสดงการมีวัตถุดินเผาใช้ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ขึ้นส่วนวัตถุดินเผาชนิดต่าง ๆ ภาพสเก็ตหม้อสามขาดินเผา หม้อดินเผาขันทรงกลม พานดินเผา

ผู้จัดทำจัดแสดง (ดูภาพที่ 4.48) “เตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาจากชุมชนโบราณริมคลองปะโอ มีทั้งภาพถ่ายแหล่งขุดค้น ภาพสเก็ตการวางเครื่องปั้นดินเผา หม้อดินเผาขันทรงกลม คนที่ดินเผา”⁴⁰

³⁹ สัมภาษณ์ พิทยา บุขรรัตน์, นักวิจัยชำนาญการ 8, 24 มิถุนายน 2547.

⁴⁰ สัมภาษณ์ มนตรี สังมุสิกานนท์, อาจารย์, 5 พฤษภาคม 2547.

ภาพที่ 4.48

เตาเผาและเครื่องปั้นดินเผาจากชุมชนโบราณริมคลองปะโอ

ผู้จัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาที่พบจากทะเลและแหล่งน้ำต่าง ๆ ฉากหลังเป็นผ้าบาติกเขียนภาพสัตว์ใต้ทะเล และแผนที่เส้นทางการค้าโบราณระหว่างประเทศตะวันตกและตะวันออก แนวความคิดในการจัดแสดงเพื่อให้ทราบแหล่งที่มาของวัตถุที่จัดแสดงในตู้

ผู้จัดแสดงการขึ้นรูปและตกแต่งเครื่องปั้นดินเผา อุปกรณ์ในการสร้างลวดลายเครื่องปั้นดินเผา ทั้งหินปูนและไม้ตีลาย และภาพแสดงไม้ตีลายต่าง ๆ รวมถึงชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผา “มีบางชิ้นไม่ใช่โบราณวัตถุ เป็นการจำลองขึ้นมาใหม่เพื่อให้อธิบายข้อมูลที่เกี่ยวข้องครบถ้วน แต่ยังไม่ได้ให้ข้อมูลกับผู้ชมว่าเป็นวัตถุที่สร้างขึ้นใหม่ ผู้ชมส่วนใหญ่จะซักถามประเด็นในนี้”⁴¹

ผู้จัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาต่างประเทศที่พบในภาคใต้ แบ่งกลุ่มวัตถุเป็นแต่ละประเทศ พร้อมทั้งบอกว่าวัตถุชิ้นนั้นมาจากประเทศใดและแหล่งที่พบวัตถุ แทนกลางห้องเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่ทำเลียนแบบ สามารถชมได้โดยรอบ ผู้ด้านหลังเป็นเครื่องเบญจรงค์ และเครื่องเคลือบรูปแบบต่าง ๆ

⁴¹ สัมภาษณ์ เขมิกา หวังสุข, นักวิชาการศึกษา, 8 ธันวาคม 2548.

ภาพที่ 4.49
ผู้จัดแสดงเครื่องถ้วยจีน

กลุ่มผู้จัดแสดงเครื่องถ้วยจีน (ดูภาพที่ 4.49) ซึ่งพบวัตถุต่าง ๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ เช่น ที่แหลมโพธิ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกาะคอเขา จังหวัดพังงา และคลองท่าเรือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถัง อยู่ในช่วง พ.ศ. 1161-1449 ส่วนสมัยห้าราชวงศ์อยู่ในช่วง พ.ศ. 1450-1503 มีเครื่องเคลือบด้วยน้ำยาสีเดียว และหลายสี เครื่องถ้วยเคลือบจากเตายั่วของมณฑลเจ้อเจียง เครื่องถ้วยเคลือบสีขาวจากเตา ที่ของมณฑลเหอเป่ย์ เครื่องถ้วยเคลือบ 3 สี ผลิตจากเตากงเสียน มณฑลเหอหนาน เตา ฉางซา มณฑลหูหนาน

สมัยราชวงศ์ซ่ง ราชวงศ์ซ่งเหนือ ช่วง พ.ศ. 1503-1670 และราชวงศ์ซ่งใต้ ช่วง พ.ศ. 1670-1822 ราวสมัยทวารวดีถึงสมัยลพบุรี ถือเป็นยุคทองของเครื่องถ้วยจีน ส่วนใหญ่ที่พบมาในประเทศไทยจะมาจากแหล่งเตาทางภาคใต้ของจีน พบกระจายตามเมืองท่าที่สำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลาและปัตตานี

สมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งเป็นชาวมองโกลที่ครองประเทศจีน ช่วง พ.ศ. 1822-1911 ราวสมัยสุโขทัย พัฒนาเครื่องถ้วยจากสมัยราชวงศ์ซ่งทั้งคุณภาพและรูปแบบ มีลวดลายตกแต่งสวยงาม นำแร่โคบอลต์มาใช้ในการเขียนลาย เกิดเป็นเครื่องถ้วยลายคราม โดยมีศูนย์กลางที่เมืองจิ้งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี

สมัยราชวงศ์หมิง อยู่ในช่วง พ.ศ. 1911-2187 ราวสมัยอยุธยา ส่วนใหญ่มักเรียกว่าเครื่องกระเบื้อง อันเป็นเครื่องถ้วยคุณภาพสูง มีความสวยงามที่สุด มีทั้งเคลือบสีเดียว เขียน

ลายสีน้ำเงิน สีครามใต้เคลือบ มีทั้งลงยาสามสีและห้าสี เรียกเครื่องเบญจรงค์ นิยมลายมงคล ทั้งพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า พบมากบริเวณเมืองท่าของจังหวัดปัตตานี

สมัยราชวงศ์ชิง ซึ่งดาร์ตาร์จากแมนจูเรียยึดอำนาจจากราชวงศ์หมิง อยู่ในช่วง พ.ศ. 2187-2454 ราวสมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ลวดลายสวยโดยเฉพาะที่ใช้ในราชสำนัก หรือที่ส่งเป็นสินค้าไปยังประเทศทางตะวันตก ส่วนทางตะวันออกเฉียงใต้เป็นเครื่องถ้วยคุณภาพต่ำ พิมพ์ลายง่าย ๆ ไว้ใช้ในครัวเรือน ส่วนประเภทลงยาเรียกชื่อตามสีพื้น

ผู้จัดแสดงเครื่องเคลือบที่ใช้ในคติความเชื่อ โชคกลาง แทนกลางห้องอีกส่วนหนึ่งเป็นเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ที่พบในทะเล และผู้จัดแสดงเครื่องเคลือบเขียนสีที่มาจากต่างประเทศ

กลุ่มผู้จัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาท้องถิ่นภาคใต้ (ดูภาพที่ 4.50) จัดแสดงทั้งวัตถุที่ผลิตในภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แหล่งที่พบมากคือจังหวัดปัตตานี ภายในผู้จัดคล้ายกับครัวสมัยก่อน มีผลา (เป็นตะแกรงสานด้วยไม้ไผ่ไว้วางเครื่องใช้ในครัวเรือน) ภาชนะต่าง ๆ เป็นเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนั้นยังแสดงเครื่องปั้นดินเผาที่แสดงสุนทรีย์ของผู้ผลิต ไม่ว่าจะป็นรูปทรงต่าง ๆ หรือลวดลายที่ปรากฏบนภาชนะ

ภาพที่ 4.50
เครื่องปั้นดินเผาพื้นเมือง

4.3.1.7 ห้องผ้าทอพื้นเมือง ผู้จัดแสดงแรกเป็นหลักฐานทางโบราณคดี เพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการทอผ้า โดยใช้หินทุบเปลือกไม้ และแวดินเผา แต่ขาดรายละเอียดของวัตถุจัดแสดง ผู้ชมที่ไม่มีความรู้เบื้องต้นไม่เข้าใจและไม่อาจเชื่อมโยงข้อมูลกับผ้าทอปัจจุบันได้

ภาพที่ 4.51

ผ้าห่อคัมภีร์

ตู้จัดแสดงผ้าและการใช้ผ้าของชาวไทยในอดีต มีผ้ารองนั่งสำหรับพระ ผ้าเช็ดปาก ผ้ากราบพระ ผ้ามอบให้ผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ ผ้าซีกอาบ (ผ้าขาวม้า) ผ้าไหว้บรรพบุรุษ ส่วนผ้าห่อคัมภีร์ใช้วัสดุแทนคัมภีร์และแสดงการผูกผ้า (ดูภาพที่ 4.51) ที่น่าสนใจอีกอย่างคือการจัดแสดงผ้าพานช้าง โดยจำลองโรงศพ เพื่อให้เห็นการทอดผ้าจากด้านบนของโรงศพมายังพาน (ปัจจุบันสร้างโรงจำลองเฉพาะด้านหน้า)

กลางห้องเป็นตู้จัดแสดงลายผ้า (ดูภาพที่ 4.52) ใช้การชิงผ้าแบบเย็บ โครงไม้สลัμπั่นปลาเพื่อลดพื้นที่การจัดแสดง บรรจุลายผ้าทอเกาะยอประมาณ 40 ลาย ตู้นี้วางเด่นสามารถดูวัตถุที่จัดแสดงทุกด้าน มีป้ายบอกลายผ้าแต่ละผืน แต่แสงสว่างจากไฟฟ้ามืดทำให้สีของผ้าเสียไป “ปัญหาเรื่องแสงสว่างแก้ไขได้ยากเพราะต้องนำเข้าจากต่างประเทศ หากซื้อปริมาณน้อย บริษัทที่จำหน่ายก็ไม่สั่งอุปกรณ์ดังกล่าวให้ มีโครงการปรับปรุงในปี พ.ศ. 2549”⁴²

ผนังโดยรอบห้องเป็นตู้จัดแสดงผ้าแต่ละแหล่งโดยแขวนและพับตามลักษณะการใช้งาน มีหลายชั้นที่แสดงลายผ้าทั้งผืน ประกอบด้วยตู้แสดงผ้าจากต่างประเทศ ผ้าทอโคกไผ่ ผ้าทอปัตตานี ผ้าทอพุมเรียง ผ้าทอนาหมื่นศรี ผ้ายกเมืองนคร และผ้าทอเกาะยอ

⁴² สัมภาษณ์ ภิญญา รัตนพงศ์, นักวิชาการศึกษา 6, 20 มิถุนายน 2547.

ภาพที่ 4.52
ตัวอย่างลายผ้าทอเกาะยอ

ภาพที่ 4.53
แสดงการชิงด้าย

ด้านในสุดของห้องทำประตูทั้งสองด้านและติดผ้าม่าน จำลองการใช้งานทั่วไปของ
ผ้า ภายในห้องเป็นหุ่นจำลองทำด้วยไฟเบอร์กลาสแต่งกายอยู่บ้านของชายชาวใต้ ชุดแต่งกายอยู่

บ้านของหญิงสาวได้ ชุดแต่งกายของพรานสาวได้ ชุดแต่งกายป่าวสาวและญาติผู้ใหญ่ในพิธี แต่งงานและชุดแต่งกายไปวัดของคนชราและเด็ก

ส่วนการแสดงการผลิตผ้าปาเต๊ะจัดอยู่อีกห้อง ซึ่งมีทางเดินเชื่อมจากห้องแสดงหลัก ผู้แสดงตัวอย่างแบบพิมพ์ลายผ้าและอุปกรณ์พิมพ์ลาย ผู้ถัดมาเป็นขั้นตอนการทำผ้าปาเต๊ะ อีกผู้ เป็นอุปกรณ์ในการทอและกึ่งทอผ้า แบบสาธิตในการซึ่งด้ายยืน (ดูภาพที่ 4.53) และการค้นด้าย

4.3.2 กลุ่มบ้านหลังคาบลานอ

กลุ่มบ้านหลังคาบลานอหรือหลังคาจ๋วมนิลา รูปแบบเรือนไทยมุสลิมจังหวัดชายแดน ภาคใต้ “รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน จึงเป็นวิวัฒนาการมาจากการสร้างสรรค์วัฒนธรรม...คือ การที่ได้รับเอาวัฒนธรรมในต่างสังคม...เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ”⁴³ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการ จัดแสดง สร้างลดหลั่นตามเชิงเขา โดยยกได้สูงสูงกว่าปกติเพื่อให้ระดับพื้นไม่แตกต่างกันมาก แล้วเชื่อมบ้านแต่ละหลังด้วยพื้นคอนกรีตและบันได กลุ่มบ้านนี้ได้จัดแสดงข้อมูลจำนวน 6 ห้อง

4.3.2.1 ห้องกระท่อมมะพร้าว มะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้ แนวความคิดการจัดแสดงเพื่อให้เห็นถึงประโยชน์จากทุกส่วนของมะพร้าว ปรากฏในวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวภาคใต้มาช้านาน ทั้งด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน และถือว่าห้องนี้มีวัตถุประสงค์จัดแสดงเด่นอีกห้องหนึ่ง เป็นที่รับรู้ของผู้เข้าชมทั่วไปว่าถ้ามาพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาต้องเข้าชมห้องนี้ให้ได้

ชาวบ้านใช้มะพร้าวแพร่หลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น กะลา รก ผล ก้าน ใบ กาบเขียงหรือหางหนู แนวความคิดจัดแสดงต้องการให้เห็นวัตถุประสงค์ของจริง ภาพประกอบ การ จัดแสดงกระท่อมมะพร้าวหลายรูปแบบเต็มพื้นที่ ซึ่งเปิดโล่งรอบระเบียงบ้านหลังคาบลานอ

กระท่อมมะพร้าวเป็นที่นั่งชูดมะพร้าว นิยมทำด้วยไม้ ประดิษฐ์เป็นรูปสัตว์มี นานาชนิดตามแต่ผู้ทำจะพึงพอใจ ส่วนตาเหล็กชูดทำด้วยเหล็กเพื่อใช้ชูด จึงเป็นที่มาของชื่อ เหล็กชูดที่ชาวใต้เรียกกัน ภายในห้องจัดแสดงแบ่งเป็นช่อง ๆ ช่องแรกมีเหล็กชูดและตรอง หรือ

⁴³ เขต รัตนจรณะ, “เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้,” สารานุกรม วัฒนธรรมไทย ภาคใต้ 14 (2542) : 6615.

กรอง คือ ใช้กรองกะทิ เพื่อให้เห็นภาพการได้มาซึ่งน้ำกะทิ ช่องที่สองเป็นการประยุกต์ชิ้นส่วนมะพร้าวมาใช้ประโยชน์ พื้นช่องจัดแสดงปูด้วยมะพร้าวตัดสี่เหลี่ยมด้านขนาน (ดูภาพที่ 4.54)

ภาพที่ 4.54

ช่องจัดแสดงกรองและกระต่ายชูดมะพร้าว

กรามช้าง เป็นเครื่องมือที่ใช้บีบเอาน้ำกะทิจากเนื้อมะพร้าวที่ชูดแล้ว มีจัดแสดงหลายแบบ แสดงให้เห็นถึงการใช้งานทั่วไปและเป็นที่ยอมรับในการทำครัวใหญ่หรือการจัดงานขนาดใหญ่ ที่ต้องการใช้น้ำกะทิในปริมาณมาก (ดูภาพที่ 4.55)

ภาพที่ 4.55

ช่องแสดงกรามช้าง

ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของมะพร้าวยังใช้ในการทำเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ อีกมาก แม้แต่การทำเป็นเครื่องดนตรี เช่น ซอคู่ หรือจะเป็นภาพการแสดงระบำกะลามะพร้าว นอกจากนี้ยังใช้กะลามะพร้าวสำหรับเล่นการพนัน วัตถุเหล่านี้จัดแสดงในตู้ที่เขavnไว้ด้านบน มีแนวคิดที่ต้องการให้เห็นการประยุกต์กะลามะพร้าวมาใช้งาน

ภาพที่ 4.56

ตัวอย่างเหล็กขูดที่แฝงอารมณ์ขัน

ชาวบ้านส่วนมากทำเหล็กขูดไว้ใช้เอง บางบ้านอาจมีมากกว่า 1 ตัว หรืออาจทำถวายวัดในประเพณีทอดกฐิน ในพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยามีเหล็กขูดรูปแบบหลากหลาย ได้นำมาจัดแสดงทั้งในห้องและระเบียง บางชิ้นแฝงอารมณ์ขัน (ดูภาพที่ 4.56) “เพื่อให้ผู้ชมเห็นความหลากหลายและรูปแบบการใช้งาน รวมถึงเห็นภูมิปัญญาเชิงช่างและอารมณ์ขันของช่างทำกระต่ายขูดมะพร้าว”⁴⁴

ภาพที่ 4.57

ระเบียงจัดแสดงเหล็กขูด

⁴⁴ สัมภาษณ์ สถาพร ศรีสัจจัง, นักวิชาการศึกษา 6, 10 ตุลาคม 2547.